АД. СТАНКЕВІЧ

МІХАЛ ЗАБЭЙДА-СУМІЦКІ
і
беларуская народная песьня

АД. СТАНКЕВІЧ

Міхал Забэйда - Суміцкі

і

беларуская народная песьня

ВЫДАНЬНЕ „КАЛОСЬСЯ“ — — — ВІЛЬНЯ 1938 Г.

Бел. Друкарня ім. Фр. Скарыны, Вільня, Завальная вул. 1—2.

М. ЗАБЭЙДЗЕ - СУМІЦКАМУ

Пойдзеш мо' ня раз па сьвеце з песьняй,
Воплескі разсыплюць табе градам, —
Але не забудзеш ты Палесься,
Не забудзеш Край Свой на эстрадах!

А калі спаткаеш людзей сьмелых
І людзей такіх, як мы, ў нядолі, —
Не забудзь, запей аб Русі Белай
І аб Нашых Песьнях і аб волі!..

МАКСІМ ТАНК

* * *

Сачу вачыма па газэце,
Пільную радыё праграм
І кожны вершык аб Забэйдзе,
Зьвініць мне песьняй нашай там.

Як бог красы! Ты — чарадзею...
Пявучых гукаў уладар.
Ты заўладаў душой маею,
Адкрыў ёй роднай песьні чар.

З табой я плакаў і сьмяяўся,
Над зьместам знаных песень мне,
Што ты нам брат—я—дагадаўся
І так удзячным быў табе.

І на руках сваіх з эстрады
Цябе мы з думай пранясьлі,
Як зорку нашае пляяды,
Як сына нашае зямлі.

Няхай вандроўнаю камэтай,
Цябе вір сьвету панясець —
У сэрцы-ж брата і паэта
Твой сьпеў застанецца зьвінець.

І кожны раз, калі газэты
Ізноў раскажуць пра цябе,
Я буду рад — Міхась Забэйда,
Што наша песьнь з табой жыве.

М. МАШАРА

Міхал Забэйда-Суміцкі

* * *

1. Таёмна-жудасны абраз прадстаўляе неба ў непагодлівы час, калі снуюцца па ім грозныя хмары і цалком засланяюць сабой і месяц і зоры. Неправідная цемра муча фізычнае вока чалавека, якое праз гушчыню хмар ня бача нічога, а бачыць і жадае і мусіць, бо такая яго прырода. І сколькі-ж бывае радасьці для вока, калі бура міне і вецер хмары прагоне, а на небе ўзноў заз'яюць мігатлівыя, бязлікія зоркі, вяшчункі лепшага часу, вяшчуньні пагоды.

Нешта падобнае дзеецца і ў сьвеце духовым чалавека. Недахопы інтэлектуальныя і маральныя ў душы чалавека, як цёмныя хмары, засланяюць яго кругазор — духовую ўяву, а перамога іх і дапаўненьне дадатнімі духовымі вартасьцямі, як зоры, нясуць пачуцьцё сьвятла й радасьці.

Ня інакш дзеецца і ў жыцьці кожнага народу. Ягоны сон і дрэмка, яго нацыянальная нясьведамасьць — гэта сапраўды цёмныя хмары, што закрываюць прад ім належны яму ягоны жыцьцёвы шлях, спыняюць яго гістарычны культурны працэс і адымаюць яму творчую радасьць і паўнату жыцьця. І кожны праяў у народзе нацыянальнай сьведамасьці, асабліва ў даравітых і таленавітых сынох народу,—гэта тыя зоркі, што асьвячаюць народны небасхіл, вясьцяць яму сьветлае жыцьцё і паказваюць на адпаведныя для яго шляхі ў ягонай культурнай падарожы.

Гэтыя даравітыя і таленавітыя сыны народу, гэныя яго зоркі, — гэта яго вучоныя, паэты, пісьменьнікі, рожнага роду іншыя мастакі: сьпевакі, музыканты, маляры, пластыкі і інш. а так-жа ідэйныя і самаахвярныя барацьбіты — палітыкі, дзеячы і ім падобныя.

І на беларускім нацыянальным небасхіле яўна бачым, як усьцяж паяўляюцца новыя й новыя таленты, новыя нацыянальныя зоркі, якія зганяюць з павек народу сон, абуджаюць яго да нацыянальна-сьведамага жыцьця, пачуцьцём нацыянальнай сьведамасьці, як соцыяльнай вязяй, спалучаюць яго ў вадну сьведамую цэласьць і, авеяную нацыянальнай сьведамасьцяй, пабуджаюць волю народу да творчага дзеяньня, да барацьбы з цемрай ў імя сьветлых, жыцьцёвых ідэалаў.

Аднэй з такіх новых зорак на беларускім нацыянальным небасхіле ў Польскай дзяржаве зьяўляецца ад некалькіх ужо гадоў мастак-сьпявак Міхал Забэйда-Суміцкі. Слухаюць яго сьпевы не Беларусы і бачаць у ім, — аб чым сьцьвярджаюць публічна — мастака сьпевака высокай маркі, мастака-сьпевака з Божай ласкі.

кі. Слухаюць яго Беларусы, асабліва беларускую народную песьню: асабіста-беспасрэдна, праз радыё ці з пліткаў патэфону і... захопліваюцца, бо чуюць і бачаць вухам душы сваей у гэтай песьні вялікі свой культурны скарб, частку душы сваей, якая напаўняецца красой і ажывае да паўнейшага і лепшага жыцьця, калі гэнай душы датыкаюць тоны беларускай песьні, што льецца з грудзей мастака-сьпевака М. Забэйды.

* * *

2. У прыродзе ня роўнасьць, не аднольковасьць, але рожнароднасьць існуе, а нават і рожнавартаснасьць. Так напрыклад, апрача звычайных нашых шаракоў каменьняў і апрача звычайнай жалезнай руды, існуюць так зв. дарагія і высокацэнныя каменьні і мэталы. Падобную рознаякасьць і рознацэннасьць спатыкаем і ў жыцьці чалавечым. Адных прырода-маці абдарыла дарамі-талентамі дужа багата, другіх менш шчодра, а іншых сусім скупа. Але й тыя, што багата абдараваны дарамі, незаўсёды аб гэтым ведаюць, незаўсёды могуць выявіць свае дары і падзяліцца імі з іншымі, а так-жа й са стараны людзі незаўсёды гэтыя дары могуць ўгледзіць, належна ацаніць іх і памагчы іх разьвіццю. Такім чынам шмат розных, часта і дужа вялікіх, талентаў у людзей не выяўляецца сусім і гіне, або выяўляецца недастатачна. Выяўленьню талентаў і іх згубе дужа спрыяюць усе тыя абставіны, у якіх чалавек жыве: асабліва час са сваімі яму духовымі плынямі, якімі чалавек звычайна праймаецца, так ці інакш на іх рэагуе, і — асяродзішча, у якім чалавек жыве, з якім пастаянна стыкаецца і — так ці інакш — часта сусім нясьведама, падаецца яму, праймаецца ім, або бунтуецца проціў яго.

Міхал Забэйда (па матцы Суміцкі) радзіўся на самым пачатку XX ст., у 1900 годзе, у беднай сялянскай сям'і ў сяле Шэйпякі, Косаўскага пав. Гэта ўжо беларускі этнаграфічны рубеж, а на рубяжох заўсёды крыстализуюцца даравітыя тыпы народу. З тэй-жа стараны паходзіць і Р. Шырма, ведамы працаўнік на ніве культуры беларускай песьні і кіраўнік слаўнага Беларускага хору ў Вільні.

Навокал сябе падрастаючы Міхась бачыў расейскае, чужое яго душы вялікадзяржаўе, якое кідалася ў вочы ў царкве, школе, у паліцыі, войску і г. д., а так-жа бачыў і балюча адчуваў сялянскую соцыяльную крыўду, жывым прыкладам чаго былі чужыя нацыянальна дварыі іх адносіны да сялян, асабліва да службова залежных ад іх парабкоў і агулам тая іх роль, якую яны, як асьвечаная і багатая кляса, праводзілі сярод чужога сабе беларускага народу.

Ня мог гэтага ўсяго ня бачыць і не адчуваць малады Міхась, асабліва калі скончыў пачаткавую мясцовую школу і ўжо вучыўся ў вучышельскай сэмінарыі ў Маладэчне падчас сусьветнай вайны, якая такім страшным цяжарам звалілася на Бела-

русь і калі Вялікая Расейская Рэвалюцыя ўвесь стары, згніўшы грамадзкі лад, вярнула дагары дном.

Першыя 20 гадоў XX ст., гэта першыя 20 гадоў жыцьця М. Забэйды, калі складаўся і аформліваўся яго характар. Тады быў гэта час накапленьня з аднаго боку вялікага запалу і энэргіі, як духовай, так і матар'яльнай у Расейскай Імпэрыі (навука, промысл) коштам „інародцев," „іноверцев" і соцыяльна акінутых кляс, а з другога — гэта час вялікага напружаньня большасьці расейскай і не расейскай інтэлігенцыі і работнікаў, якія ставілі на карту ўсё, абы толькі вырвацца на шлях лепшага, вольнага жыцьця.

Міхась Забэйда, мастак з натуры, уражлівы, мяккі, працавіты і інтэлігентны ўсё гэта, што навокал яго дзеелася, жыва й глыбока адчуваў, перадумваў, студ'яваў і, ня сьмела прабуючы загаду свайго таленту, выяўляў свае пачуцьці і перажываньні ў песьні. Народныя беларускія песьні, прадусім якія ён чуў ад сваей маці, цягнулі яго і праймалі асабліва. Гэта душа будучага мастака ўжо тады, яшчэ нясьведама, адчувала беларускую народную стыхію, у якой, казаў-бы ў люстры, шмат чаго адбівалася, што ён, пры свайм разьвіцьці, ужо ненавідзеў, або любіў. Словам, адрываючыся ад старога і становячыся на новы шлях падчас вайны і рэвалюцыі, М. Забэйда, між іншым, яшчэ падсьведама станавіўся ўжо на беларускі нацыянальны шлях. Спрыяла гэтаму так-жа і праца ў Вучыцельскай Сэмінарыі ў Маладэчне над беларускім народным фольклёрам, што хоць рабілася з мэтай русіфікатарскай, мела й дадатныя староны, бо спрыяла сэмінарыстам безпасрэдна і ў некаторай меры навукова, стыкаціа з беларускай стыхіяй, ужо шмат шырэйшай, як родная вёска і як песьня роднай маці. Далей нацыянальнаму пачуцьцю М. Забэйды спрыяла вайна і рэвалюцыя, праз якія дакаціліся і на Беларусь вялікія ідэалы самаазначэньня народаў.

Вось больш менш тая атмасфэра, якой аддыхаў Міх. Забэйда, вось больш менш тыя абставіны яго жыцьця, у якіх ён жыў, вучыўся і разьвіваўся духова, вось больш менш тое, што спрычынялася да разбуджэньня й выяўленьня ня толькі агулам мастацка-сьпявацкага таленту ў яго, але так-жа выяўленьня таленту мастака-сьпявака Беларуса і што спрычынілася да таго, што М. Забэйда знайшоў самога сябе.

* * *

3. Прыгледзімся бліжэй да жыцьцёвай „мэтрыкі" М. Забэйды. Ваенная завяруха адарвала яго ад роднай краіны і выкінула на шырокія ўсходнія прасторы быўшай Расеі. Пабываўшы ў беларускім Смаленску, трапіў у Пэнзу, у Барнаул на Сібіры і ўрэшце апынуўся аж у далёкай Манджурыі ў Харбіне. У гэтым часе скончыў ён вучыцельскую сэмінарыю, вучыцельскі інстытут і ўрэшце ў Харбінскім унівэрсытэце скончыў эканамічны аддзел юрыдычнага факультэту. Здабываючы асьвету, адначасна праца-

ваў ён як настаўнік у розных школах, а ўрэшце ў гандлёвай школе ў Харбіне.

Да сьпеву М. Забэйда меў пацяг змалку. Аб сьпеве праз увесь час сваей моладасьці ён не забываўся ніколі. Вучачыся й зарабляючы на кавалак штодзеннага хлеба, ён заўсёды знаходзіў крыху часу й для песьні. Але да Харбіну сьпеў М. З. уважаў хутчэй забаўкай, культурнай і прыемнай разрыўкай, а ня мэтай свайго жыцьця й вышэйшым прызваньнем. І толькі ў Харбіне М. З. свае дасюлешнія адносіны да сьпеву зьмяніў прынцыпова й сыстэматычна й грунтоўна пачаў працаваць, як над сьпевам, так і над музыкай агулам. Прафэсарамі яго ў гэтым былі: партнэрка Шаляпіна Юлія Плотніцкая, Мэттэр і Томашынская. У гэтым часе пачынае ён першы раз выступаць у Харбінскай Опэры, як саліст, у опэры „Евгеній Онегін" — Чайкоўскага ў ролі Ленскага, у ролі князя ў опэры „Русалка" — Даргомыжскага і ў ролі Леля ў опэры „Снегурочка" — Рымскага — Карсакова.

У расейскай і кітайскай прэсе паявіліся галасы крытыкі, якія зразу М. Забэйду ацэньвалі, як вялікага сьпевака-мастака. Гэтак напр. пасьля выступленьня М. Забэйды у „Евгеній Онегіне" Харбінская расейская *„Зоря" у № 300* з 1929 г. пісала: „Ему (М. Забэйдзе) отлично удалась сцена на балу у Ларриных, но в сцене дуэли он превзошел ожиданія." Узноўжа кітайская газэта „Гунбао" ў тым-жа часе піша, што „чуткій музыкальный певец Забэйда старается осмыслить роль в мельчайшых деталях и по возможности перевоплотиться при исполненіи роли. Артист со временем наверное будет пожинать лавры на этом завидном поприще." Крытыка дужа трафная і аказалася прарочай.

М. Забэйда, як праўдзівы мастак і як інтэлігентны чалавек, хвальбы гэтай слухаў цьвяроза, не ўпіваўся ей і не спачываў на ляўрах. Ён крытычна адносіўся да крытыкі і праўдзівыя яе староны стараўся выкарыстаць для далейшага лёсу і разьвіцьця свайго сьпявацкага таленту.

У 1932 г. М. З. пакінуў Харбін і выехаў у Італію, у Мілан, каб там далей папрацаваць над сваім голасам. Працаваў ён там пад кіраўніцтвам ведамага прафэсара Фэрнандо Карпі. Дзякуючы здольнасьці і працавітасьці мастака, праца яго пашла тут значна ў перад. Прафэсар Карпі даў яму добрую рэкомэндацыю і ён дастаўся ў Міланскую Опэру. Італьянская музычная крытыка ацаніла яго ня толькі дадатна, але і высока. Так напр. афіцыяльны орган Акадэміі Музыкі *„Giornale del arte"* прыраўняў М. Забэйду з вялікай славы італьянскім тэнарам М. Скіпай, а так-жа з слаўным расейскім сьпеваком Л. Собінавым. Ня інакш да яго адносіліся і іншыя італьянскія крытыкі, маючы нагоду прыслухацца да яго сьпеваў падчас яго разьезду па Італіі. Гэтыя крытыкі трафна паказвалі на адну з галоўных выдатных старон сьпеву Забэйды, гэта на яго сьпявачую інтэрпрэтацыю, на тое іменна, што ён пяе ня толькі голасам, але й душой. Напр. *„Corriere di Savona"* пісала: „Тэнар Міхал Забэйда-

пенях, надзвычай павабная вонкавая індывідуальнасьць артыста і выразная інтэрпрэтацыя твораў з рознаякімі настроямі, падымаюць артыста да праўдзівых нештодзенных эстрадных зьяваў."

А вось што піша аб Забэйдавых песьнях яго аднапаветнік, які першы парадзіў яму і памог ськіраваць ягоны талент на беларускую песьню, вышэй тут успамінаны, дужа заслужаны для беларускай сьпявачай культуры, Р. Шырма:

„Што-ж датычыць радыёвых канцэртаў Забэйды, то можна сьмела сказаць, што яны зьяўляюцца скарбам для Польскага Радыё. Такога сьпевака, такога выявіцеля народнай душы, асабліва ў народных песьнях, — усёроўна польскіх ці беларускіх — у Польшчы нам не прыходзілася чуць. Нават праслаўлены Кепура не перадасьць і ня здоляе так далікатна выявіць усей глыбіні польскага народнага музыкальнага духу, як гэта ўмее зрабіць М. Забэйда-Суміцкі з польскімі народнымі песьнямі. Калі ў Кепуры стыхія голасу забівае душу, зводзіць усё да нямецкае халоднасьці, то ў Забэйды-Суміцкага наадварот — голас разам са словам служыць для выяўленьня ўсіх тых адценьняў, нават самых далікатных і тонкіх у перажываньнях і настроях, якія захаваны ў песьнях." *(„Калосьсе" № 2 (11) 1937).*

Віленскае грамадзянства, як беларускае, так польскае і іншае бліжэй пазнала Забэйду, як сьпевака ў сьнежні месяцы ў 1936 г. падчас сьвяткаваньня Беларускага Дня Культуры, а пасьля вясной і ў сьнежні 1937 г. на канцэртах, ладжаных Беларускім Студэнцкім Саюзам.

Вясной мінулага году канцэрт М. Забэйды адбыўся ў Вільні 16.V. З гэтай нагоды ў польскай газэце *„Słowo"* (*Nr. 135, 18.V.37*) ведамы кампазытар і музыкальны крытык праф. М. Юзэфовіч пісаў гэтак:

„Канцэрт, сарганізаваны Беларускім Студэнцкім Саюзам УСБ, адбыўся ў запоўненай залі Сьнядэцкіх УСБ з нязвычайнай мастацкай удачай.

Гэтак удалы вынік быў перадусім дзеля таго, што ў канцэрце браў удзел ведамы ўжо Вільні малады тэнар *Міхал Забэйда-Суміцкі*, які здабывае шораз большы розгалас у розных эўрапэйскіх краёх. Яго мілагучны, дасканальна апанаваны голас, у спалучэньні з вялікай артыстычнай культурай, ёсьць на ўслугах выкананьня, перасычанага беспасярэднім нутраным адчуцьцём зьместу твораў і іх настрою. Выразная і акуратная дыкцыя, у чатырох языкох, узмацняла ўражаньне вельмі сымпатычнага і высока-мастацкага сьпеву. Усе прадукцыі былі на вельмі высокім мастацкім роўні, як небісаваныя, так — з прычыны спэцыяльнай папулярнасьці твораў, як арыя Ленскага — бісаваныя, якія выклікалі шчыры энтузыязм, выяўляны ў гураганных воплесках і многіх дарах кветкамі."

Пасьля гэтага канцэрту пісала аб Забэйдзе як аб мастаку ў самых супэрлятывах так-жа прэса расейскае (*„Русское Слово"*) і жыдоўская.

Сіріус, рэцэнзэнт-крытык з Русскаго Слова," падчоркнуўшы М. Забэйду, як мастака-сьпевака агулам, з захопленьнем зварачваў увагу на яго, як на мастака-сьпевака беларускай народнай песьні. У гэтай галіне выкананьне М. Забэйды — піша Сіріус— зьяўляецца ўжо сапраўднай рэвэляцыяй: беларускую народную песьню ўздымае ён на вышыню, якая ня сьнілася ні яе тварцу-народу, ні яе навейшаму мастаку-гарманізатару. І трэба добра ацаніць асабістую шляхотнасьць артыста, які родную сваю песьню моцна трымае ў сваім сэрцы і нясе яе з сабой і на польскую і далей на эўропэйскую эстраду, ня гледзячы ні на якія перашкоды"... *(„Калосьсе" кн. 3, 1937, артыкул М. С.—„На службе вокальнага мастацтва").*

А вось найсьвяжэйшыя галасы крытыкі польскай сталічнай прэсы. Пад канец лістапада 1937 г. у „Stowarzyszeniu Miłośników Dawnej Muzyki" адбыўся вечар-канцэрт. *„Express Poranny" (Nr 330 28.XI.1937)* аб гэтым так адзываецца:

„Bohaterem wieczoru wypadnie nam nazwać p. M. Zabejdę-Sumickiego, którego publiczność po prostu nie chciała wypuścić z estrady. Rzeczywiście jest to bardzo niepowszedni talent śpiewaczy: co za muzykalność, jaki temperament, ile humoru! Z przyjemnością wysłuchaliśmy całej grupy aryj włoskich (Carissimi, G. Gaccini, Scarlatti, Giordani). Nareszcie tenor, który dba nie tylko o efekt wokalny, ale i o ekspresję!"

Аб выступленьні М. Забэйды на тым-жа канцэрце, у газэце *„Nasz Przegląd"* (*Nr 341; 1.XII.1937*) ведамы музычны крытык, які піша пад крыптонімам M. Cent., вось што кажа:

„Prawdziwą radością dla wielbicieli „bel canta" były pieśni włoskich mistrzów z XVII i XVIII stuleci w interpretacji p. Zabejdy-Sumickiego. Nareszcie zdając relację o występach miejscowych śpiewaków, można napisać coś o umiejętności prowadzenia głosu, świetnie upozowanego na masce, zwrotnego w falsetach, filowaniu i koloraturze. P. Sumicki jest wokalistą najlepszej próby: rozumie i kocha swój instrument. Każdy akcent ekspresyjny znajduje w jego wykonaniu doskonałe techniczne i muzyczne rozwiązanie. „Mezza voce," legato, crescendowanie dają słuchającemu prawdziwe zadowolenie estetyczne, nie budzą obawy o załamanie się w jakimś trudniejszym przejściu lub fermacie. W śpiewie p. Sumickiego ekspresja pasuje do objętości głosu, objętość odpowiada skali dynamicznej, dynamika — ekspresji. Tak jak to ma miejsce u każdego dobrego włoskiego śpiewaka, który niezależnie od gatunku głosu posiada umiejętność wydobycia z niego wszystkich możliwych odcieni barwy i ekspresji. Prawda, że głos p. Sumickiego nie należy do silnych. Ale jaka w nim elastyczność, śpiewność i finezja poddana regułom dobrego smaku i nieprzeciętnej muzykalności."

Так, Забэйда — гэта вялікі сьпявачы талент, талент — да таго — жывы, які яшчэ ня скончыў расьці і разьвівацца. Доказам гэтага, апрача вышэйсказанага, служаць галасы сярод польскага музычнага грамадзянства, якія Забэйду, як мастака, вышэй

ставяць, як Кепуру, а так-жа доказам гэтага найсьвяжэйшае ў Вільні выступленьне Забэйды на канцэрце ўзноў Бел. Студ. Саюзу 12.XII.37, на якім віленскае грамадзянства асабіста праканалася і аб сучаснай статыцы Забэйдавага таленту і аб яго далейшай дынаміцы. М. Забэйда як сьпявак-мастак апошняга свайго слова яшчэ не сказаў. Яно яшчэ ў перадзе. Яно выявіцца ў беларускай народнай стыхіі, у беларускай народнай песьні. Там — на наш пагляд — найвялікшая Забэйды будучыня, там яго праўдзівае прызваньне.

* * *

5. Асаблівасьцяй псыхічнай будовы кожнага чалавека зьяўляецца ягонае імкненьне да творства. Кожны чалавек, адпаведна да свайго культурнага разьвіцьця, нешта твора, нечым узбагачвае, папяпшае і прыхарашвае сваё жыцьцё. Вынікі такой творчай працы чалавека, хоць-бы яны былі і сусім малыя і нязначныя, агулам называюцца культурай.

Нешта падобнае дзеецца ня толькі ў людзкой адзінкі, але так-жа і сярод кожнай людзкой грамадзкай суспольнасьці, сярод кожнай соцыялёгічнай адзінкі, як напр. народ.

Гэтае агульнае правіла псыхічнай будовы чалавека адносіцца так-жа і да беларускага народу. І наш народ, паслушны свайму творчаму інстынкту, нямала даканаў у сваей гістарычнай падарожы, як у галіне культуры матарыяльнай, так і духовай. Даволі хоць-бы толькі збольшага запазнацца з бібліографіяй з галіны беларускага народнага фольклёру, каб аб гэтым праканацца.

Часткай беларускай народнай культуры зьяўляецца беларуская народная паэзія, выражаная ў песьні. Частка гэта дужа багатая й рознародная. Польскія й расейскія галасы, якія яшчэ й сяньня можна пачуць аб паэтыцкай быццам убогасьці беларускай народнай песьні, належаць да легендаў, якія ў сабе ня маюць праўды.

Ведама, дагэтуль наша песьня мала распрацавана і мала дасьледжана. Згэтуль, відаць, гэтыя крыўдныя аб ей паяўляюцца легенды. Але й з таго, што маем аб нашай народнай культуры агулам (акадэмік Карскі, Насовіч, П. Безсонов, Малевіч etc.) можна ўжо непахібна судзіць аб тых вялікіх эстэтычных вартасьцях нашай песьні, якімі яна так арыгінальна і дзіўна багата.

Вось-жа некаторыя для прыкладу галасы аб нашай песьні з 70—80-х гадоў мін. ст.: „Белорусскія простонародныя песні можно назвать безискусственным, но не лишенным изящества изложеніем чувст простого, необразованнаго народа при радостных, забавных, не менее как и при скорбных, печальных и непріятных обстоятельствах жизни человека.

Белорусскія песни очень многія составляют глубокую старину, из века в век устным единственно путем перешедшую

к нынешним простолюдинам, и эти старинныя песни носят тип Славянскаго, а в особенности Кривичскаго племени ..

Древность Белорусских песень ясно видна из следующих обстоятельств:

1) В песнях, распеваемых и ныне Белорусскими простолюдинами, оказываются слова совершенно вышедшія из употребленія в живом простонародном говоре, как-то: бояре, боярочка, Лях — Поляк, Царь-город, шарварка, шестак и другія.

2) Выражаются древнія воинскія обстоятельства, напр.:

Едуць татарскія раци
Хочуць твайго каня ўзяци.

3) В старинных Белорусских песнях, и ныне употребляемых Белорусскими простолюдинами, выражается дух не крестьянскаго быта, а свободнаго и самостоятельнаго сословія и даже богатаго, как-то:

Баяры (сваты) вароты аблягли,
Пасыпали золата па скам'и...

Чем древнее Белорусская песня, тем, кажется, более проглядывает в ней образованность и изящество творчества...

Поэтическія красоты, которыми отличаются старинныя песни, заставляют заключить, что Белорусское Кривичское наречіе в старину было уделом не одного Белорусскаго простонародія, но и высшаго класса народа, который не лишен был совершеннаго образованія...

Во всех Белорусских песнях, и в особенности старинных, господствует тоническое стихосложеніе, в котором удареніе главнаго в смысле слова подчиняет себе всех прочих слов слоги и ударенія так, что белорусскій стих состоит из пиррихіев и сугубых амфибрахіев, независимо от числа слогов. Напр. Камарочки мае.

Пад им коник брое,
Капыцикам зямлю крое".

(*И. И. Носович — Белорусскія песни: предварительный взгляд на характер белорусских песень*).

А вось яшчэ голас аб беларускай песьні іншага даўнейшага дасьледчыка беларускай народнай духовай культуры, які кажа, што творства гэта ў свой час кіпела ўсей сілай: „песнею и стихом, не широкими и не длинными, а в тысяче видов, с изящным и частію шутливым характером, оглашался весь этот видимый и невидимый образ жизни народной: довольно сказать, что Слово о Полку Игореве без нея убавилосьбы на треть, что многое для целаго славянскаго песнотворчества сгибло бы неясным и неполным без ея наследія, даже в теперешних его остатках предлежащих читателю". (*И. Безсонов — Белорусскія песни, Москва 1871: В об'ясненіе к изданію*).

А калі да гэтых галасоў дададзём усё тое, што для беларускай народнай песьні зрабілі сучасныя кампазытары (Галкоўскі, Грэчанінаў, Евец, Уладзімірскі і інш.) і Рыгор Шырма з сваім

хорам, — дык можам мець абраз поўны і цалком пазытыўны што да эстэтычнай, паэтыцкай вартасьці нашай народнай песьні.

Аднак далейшы развой гэтай песьні, як і агулам далейшы развой культуры беларускага народу, як ведаем, у пэўным часе спыніўся. Чужыя зайздросныя багі забраліся на беларускі Алімп, прысабечылі сабе беларускія культурныя скарбы, а чаго прысабечыць не ўдалося, — на тое палажылі калдунскія свае пячаці і паставілі свае стражы, каб з гэных скарбаў далей ня можна было карыстацца. Але дарма!

Грэцкі Зэус агулам часта крыўдзіў людзей, а найбольш тым, што зайздросна сьцярог нябеснага агню і не даваў людзям сьвятла й цяпла. Промэтэй ня сьцерпіў гэткай людзкой крыўды і ўкраў ад Зэуса нябеснага агню і надзяліў ім людзей. Пайшло на зямлі жыцьцё — сьветлае, цёплае, радаснае, творчае! А Промэтэя пачаліся цярпеньні. За яго адвагу і любоў да людзей Зэус прыкаваў яго да скалы Каўказу. Штодня прылятаў каршун і выядаў яго печаньні, але гэтыя ўсьцяж адрасталі і Промэтэй цярпеў і нябеснага агню варочаць Зэусу, чаго той дамагаўся, ані думаў. Цяжкія былі цярпеньні, але Промэтэй пацяшаў сябе радасьцямі людзей, а сам усьцяж цярпеў. Але ўрэшце знайшоўся магутны волат — ягоны і людзей староньнік, — які разьбіў Промэтэевы аковы.

Промэтэізм — самаахвярная барацьба за культуру й сьветлае шчасьце беларускага народу—ёсьць у нас зьявішча пэўнае, сьцьверджанае. Пашыраньне і паглыбляньне ідэі Промэтэізму — так-жа факт ясны і канкрэтны. Доказам гэтага прадусім нашы песьняры-паэты. Доказам гэтага так-жа паэт свайго роду: сьпявак-мастак М. Забэйда. На беларускім сьпявачым Алімпе ён першы сапраўды адыграў роль Промэтэя: ён, ня гледзячы на закляцьці даўнейшых і сучасных варожых нам калдуноў і варажбітоў, здабыў ключ да беларускіх народных песьняў, і адчыніў народу да іх доступ, здабыў той сакрэтны агонь, якім умее так асьвяціць і разагрэць народную душу, што яна, калі нават дагэтуль і спала, дык кідае свой сон, будзіцца да глыбейшага, сьведамага жыцьця, бача сваю мінуўшчыну, знаходзіць сябе самую і станавіцца на свой далейшы гістарычны, ужо нацыянальны, творча-культурны шлях.

Лёс Промэтэя тасуецца да М. Забэйды нават і ў дэталях. Праўда, каршун у даслоўным значэньні не выядае яму печаньняў, але за адабраны ад чужых багоў сакрэтны агонь, які дае доступ да беларускай народнай душы і які гэтак магутна накіроўвае гэту душу на яе — прарваны гісторыяй,—сьведамы нацыянальны шлях, як-жа многа беларускі Промэтэй мусіць зносіць рознага роду жыцьцёвых труднасьцяў! Аднак, чуючы прызваньне карыстаць з свайго сакрэтнага доступу да скарбаў беларускай песьні і чуючы прызваньне гэтымі скарбамі, гэным нябесным агнём, які носе ў сваім сэрцы, надзяляць беларускі народ, прызваньне гэта сваё ён спаўняе пагеройску.

У чым жа сутнасьць прызваньня таленту М. Забэйды на высокім беларускім Алімпе? У тым, што ён адчуў і зразумеў у беларускай песьні беларускую народную стыхію і выконваючы яе, як сьпявак-мастак, раскрывае яе арыгінальную красу, узносіць яе на п'едэстал культуры і паказвае яе ўсяму сьвету. З беларускай песьні наш М. З дабывае праўдзівую народную душу. Тое ўсё, што вякамі накладалася ў душы нашага народу: яго боль, сум, трывога, радасьць, надзейныя лятуценьні, — сьпявак наш памастацку адтварае з дзіўнаю дакладнасьцю і з ня менш дзіўнаю — беларускаю характэрнасьцю. Ён пяе сваім лірычным, шчыра-сардэчным голасам, і пяянае перажывае, а дзеля гэтага ён пяе ня сам, а праз яго казаў-бы пяе народ беларускі. Беларускія сяляне і сялянкі, пачуўшы сваю народную песьню ў выкананьні М. З. з пліткаў патэфону, пачуўшы яе так цудоўна прыгожай, даслоўна плачуць шчыраю сьлязою. Так, хто ўважна й умела паслухае беларускай Забэйдавай песьні, той перажывае з народам яго салодкае і горкае жыцьцё, выражанае ў мастацкай форме. У гэтым найбольшая сіла яго таленту і найбольшая заслуга прад народам.

І гэткага роду талент і прызваньне, як у М. Забэйды, гэта на беларускім культурным небасхіле нешта сусім арыгінальнае і новае. Як гэткі, ён першы ў беларускім жыцьці ў Рэчыпаспалітай Польскай і першы ў тым-жа беларускім жыцьці і ў БССР. У гэтай апошняй, у некаторых сьвятлейшых мамэнтах яе існаваньня на грунце беларускай песьні і музыкі зроблена шмат, але савецкія беларускія мастакі, будучы ўсьцяж пад дыктатурай ня толькі палітычнай, але і культурнай марксіцка-матар'ялістычнага догматызму, ніколі ня мелі магчымасьці спрабаваць сваіх сіл у народнай стыхіі беларускай песьні, праняцца гэтай стыхіяй і выявіць яе красу, якая ня мае ніякіх „службовых" адносінаў да савецкай дыктатуры пралетарыяту. Паход-жа апошнім часам у БССР на беларускую культуру, паход самы рашучы, аканчальна падцінае там крыльлі беларускаму мастацкаму творству агулам і такому-ж творству ў галіне беларускай песьні і музыкі

Словам, Забэйда ў нас — гэта рэдкая асабліваснь. Слушна аб ім кажа Р. Шырма:

„Толькі такі мастак-артыст, як Забэйда-Суміцкі, патрапіў вывясьці беларускую народную песьню ў шырокі культурны сьвет. Яму першаму належыць чэсьць і ў перадачы гэтых песень праз грамафонныя пліткі для шырокага карыстаньня ў краі і загранічай". *(„Калосьсе" № 2 (11), 37).*

М. Забэйда — па мойму — павінен такім чынам асаблівую ўвагу зьвярнуць прадусім на беларускую народную песьню. Чаму? а) Сусьветная сьпявачая культура так багатая, што калі для яе выключна не пасьвяціцца М. Забэйда, балючай шкоды ня будзе. b) Новая беларуская сьпявача-музычная культура, якая цяпер толькі *in statu fieri*, у пачаткавай стадыі тварэньня, на Алімпе якой яўнае прызваньне М. Забэйды, калі-б ёй ён не па-

сьвяціўся больш, як чаму іншаму, мела-б сапраўды вялікую страту. с) М. Забэйда шмат ужо даў, і шмат можа яшчэ даць новай беларускай культуры, а праз яе можа шмат новага і арыгінальнага ўнесьці ў скарбніцу культуры агульна-людзкай.

* * *

На заканчэньне яшчэ некалькі кароткіх уваг. Астаецца пажадаць: а) каб М. З. не пераставаў далей працаваць над беларускай песьняй і пяяў яе пры кожнай магчымай нагодзе, нясучы яе чары ў беларускі народ і на ўвесь сьвет; b) каб прымаў самае блізкае ўчасьце пры гармонізацыі і апрацоўцы беларускай песьні мастакамі-музыкантамі, якія часта ня маюць належнага адчуцьця беларускай стыхіі; с) каб не агранічыўся 10-цю беларускімі песьнямі, якія ён ужо насьпяваў на грамафонныя пліткі, а каб у гэтым кірунку зрабіў яшчэ больш, каб маглі чуць Забэйдавую беларускую песьню як найшырэйшыя сялянскія масы; d) каб студыяваў беларускі народны фольклёр, прадусім у яго галіне песьні, а так-жа каб не закідаў студыяў і агулам аб Беларусі. Асабістая культура М. Забэйды і яго далейшая над сабой праца, чаго ён ніколі не забываецца, памагае яму ў яго мастацкай працы агулам, а глыбейшае пазнаньне беларускага народу і беларускай культуры дасьць яму магчымасьць лягчэй рабіць далейшыя поступы ў галіне беларускай песьні; е) з боку-ж беларускага грамадзянства мастаку нашаму належыцца поўнае прызнаньне і ўсякае магчымае, а прадусім маральнае, падтрыманьне. А гэта ўсё праз увагу на тое культурна-мастацкае багацьце беларускай народнай песьні і на тое, што з яе мастак наш можа выдабыць і даць сучаснай новай нацыянальнай беларускай культуры. Бо вось што кажа аб песьні народнай Вялікі Адам Міцкевіч:

„O wieści gminna! Ty arko przymierza
Między dawnemi i młodszemi laty:
W tobie lud składa broń swego rycerza,
Swych myśli przędzę i swych uczuć kwiaty.

Arko! Tyś żadnym niezłamana ciosem,
Póki cię własny twój lud nie znieważy;
O pieśni gminna, ty stoisz na straży
Narodowego pamiątek kościoła...

Płomień rozgryzie malowane dzieje,
Skarby mieczowi spustoszą złodzieje:
Pieśń ujdzie cało!...“